

УДК 623.76

М.О. Єрмошин, В.В. Воронін, М.М. Романюк

Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВОЄННОГО МИСТЕЦТВА

"Перемагають, якщо знають, коли можна боротися і коли не можна; перемагають, коли вміють користуватися і великими і малими силами; перемагають там, де вищі і нижчі мають ті самі бажання; перемагають тоді, коли самі обережні і вичікують необережності противника; перемагають ті, у кого полководець талановитий, а государ не керує ним". Сунь Цзи [4].

У статті розглядаються основні напрямки та тенденції розвитку воєнного мистецтва на основі аналізу воєнно-політичної обстановки у світі.

Ключові слова: воєнне мистецтво, воєнна стратегія, оперативне мистецтво та тактика.

Вступ

Постановка проблеми. Воєнно-політична обстановка у світі стрімко змінюється відповідно до змін політичної мети, соціально-економічного строю, що існує в провідних державах, матеріальних і воєнних можливостей держав, рівня розвитку науки і техніки, нових технологій, ідеології і морального духу населення. Тому тенденції розвитку воєнного мистецтва потребують уточнення виходячи з філософських поглядів на війну, системного підходу, аналізу та синтезу воєнно-політичної обстановки у світі.

Аналіз літератури. Воєнне мистецтво складається з стратегії, оперативного мистецтва та тактики. Тенденції розвитку воєнного мистецтва розглядаються в сукупності різних видів боротьби: політичної, економічної, збройної, інформаційної тощо, яку ведуть між собою держави або суспільні системи. У нових умовах підготовки та ведення війни питання розвитку воєнного мистецтва розглянуті у роботах за даною тематикою [1 – 6]. Сучасні тенденції розвитку воєнного мистецтва є новими тому, що "холодні" війни між державами продовжуються шляхом проведення інформаційних, мережецентричних та інших війн, а "гарячі" типу локальних війн продовжуються перманентно (Ірак, Афганістан, Лівія).

Мета статті. Систематизація сучасних тенденцій розвитку воєнного мистецтва відповідно філософським поглядам на війну та аналізу воєнно-політичної обстановки у світі.

Основний матеріал

Воєнна наука – це теорія та практика підготовки та ведення воєнних дій на суші, морі, в повітрі та космосі.

Воєнне мистецтво – це теорія і практика підготовки та ведення воєнних дій на суші, морі, в повітрі та космосі. Складовими частинами воєнного мистецтва є воєнна стратегія, оперативне мистецтво та тактики.

Воєнне мистецтво поділено на види у залежності від структури Збройних Сил України: Сухопутні війська, Повітряні Сили та Військово-Морські Сили.

Оперативне мистецтво та тактика забезпечують досягнення стратегічної мети та завдань, які поставлені державою.

Теорія воєнного мистецтва включає складові, які показані на рис. 1.

Воєнна стратегія – теорія і практика підготовки країни і Збройних Сил до війни, охоплює форми і способи ведення війни в цілому, військових кампаній, спільних операцій угруповань військ, Збройних Сил у цілому (стратегічна операція).

Найважливішими завданнями воєнної стратегії є: визначення сил, необхідних для переможного ведення війни;

оцінка складу сил, засобів і способів боротьби та вибір напрямку головного удару противника;

підготовка Збройних Сил і театрів воєнних дій до війни;

розвідка бойових сил противника, вибір форм і способів збройної боротьби, мистецьке їх застосування;

розробка плану війни;

визначення ролі видів Збройних Сил і родів військ (сил);

організація їх взаємодії в ході війни;

виділення і правильне застосування резервів;

координація дій Збройних Сил на окремих театрах воєнних дій і союзних Збройних Сил у коаліційній війні;

матеріально-технічне забезпечення Збройних Сил та інші питання, пов'язані з підготовкою і веденням війни в цілому.

Воєнна стратегія пов'язана з політикою і знаходиться від неї в безпосередній залежності. Політика визначає мету і характер війни, ставить завдання воєнній стратегії, визначає необхідні засоби для підготовки країни до війни, здійснює направляюче керівництво воєнною стратегією протягом війни, направляє весь хід війни для досягнення поставлених нею цілей. Таким чином, політична стратегія керує воєнною стратегією. Політика і воєнна стратегія нерозривно пов'язані між собою. Правильна взаємодія політики і стратегії – одне з вирішальних умов перемоги.

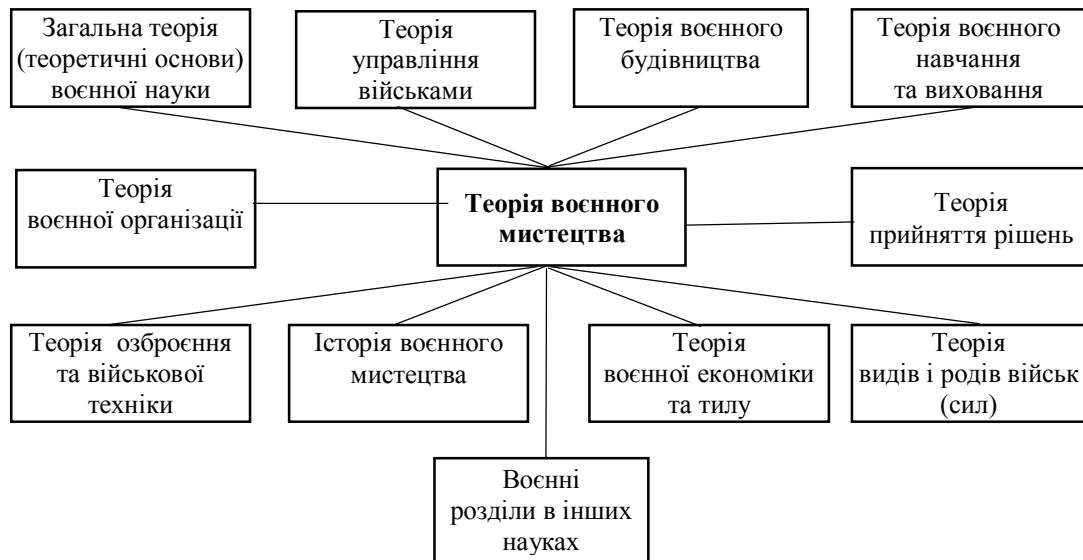

Рис. 1. Теорія воєнного мистецтва

Сучасна воєнно-політична обстановка у світі пов'язана з глобалізацією, в основі якої лежить діалектичний взаємозв'язок між загальним поширенням нових технологій з однієї сторони і загостренням конфліктів цінностей і культур з іншої, а також взаємозалежність розвитку економіки і суспільства в цілому сприяє розвитку криз і конфліктів, суперництво за контроль над важливими ресурсами (енергія, вода, газ, нафта та інша сировина) або за новими стратегічними просторами (морське дно в Чорному морі, Антарктиці, стратосфера – запуск супутників, кіберпростір).

У цьому зв'язку нова Стратегія національної безпеки відводить США месіанську роль у перебудові світу і відкидається концепція стримування, що визначала оборонну політику в роки "холодної" війни, на користь довгострокової політики, що випереджає, у відношенні ворожих держав і терористичних груп. США знаходяться в стані війни і будуть прагнути привнести «демократію», вільні ринки і торгівлю в кожний куточок світу і підтримувати будь-яку країну в вирішенні цих завдань навіть із застосуванням Збройних Сил першими. Країни НАТО підтримують свого лідера.

Росія, маючи великий ядерний потенціал, теж виступає за застосування сили першими при загрози застосування воєнної сили або агресії противника. Китай та Індія здійснюють економічний прорив в умовах глобальної фінансової кризи (борг США складає більше 14 трил. дол. в основному Китаю), нарощують ядерну і повітряно-космічну компоненту Збройних Сил, успішно ведуть інформаційну та економічну війну з розвиненими країнами.

Воєнний бюджет розвинених країн світу, наданий у [6,], відображує специфіку підготовки країн до війн у XXI столітті. Для порівняння, Україна має чисельність населення більше 45 млн. чол., воєнний бюджет складає витрати на душу населення менше 35 дол. (реально – 17 дол.).

Аналіз воєнних бюджетів розвинених країн і

тенденцій розвитку обстановки у світі та в окремих регіонах свідчить про відсутність воєнного балансу між США, НАТО і іншими країнами у світі, а також про наявність достатнього потенціалу їх загострення, що може призвести до розширення масштабів існуючих протиборств у Лівії, Афганістані, Іраку і розв'язанню нових війн у Сирії (19 млн. чол., воєнний бюджет – 1,5 млрд. дол.), в Ірані (65 млн. чол., воєнний бюджет – 7,1 млрд. дол.) і на Корейському півострові (КНДР – 23 млн. чол., воєнний бюджет – 2,3 млрд. дол.) з метою ліквідації ядерної загрози, оволодіння енергоресурсами, ліквідації загрози дефолту долара та ін.

Загроза воєнної безпеки буде мати системний характер і являти собою сукупність одночасно діючих негативних факторів. До них, у першу чергу, варто віднести появу нових воєнних баз і воєнних контингентів в Азії, зміцнення і розширення НАТО, поширення зброї масового ураження (ЗМУ) і засобів її доставки, ескалація воєнних конфліктів, територіальні домагання, діяльність сепаратистських і терористичних організацій.

У доступній для огляду перспективі небезпека поширення ядерної зброї не тільки збережеться, але, можливо, зросте. Прагнення ряду держав одержати доступ до ЗМУ, і зокрема, до ядерної зброї, може розглядатися як спроба домогтися зміцнення власної незалежності і безпеки. Однак «розповзання» ядерної зброї збільшує імовірність її застосування з боку гіпотетичних ядерних держав.

Азія займає третину суші і володіє більше 80 % енергоресурсів. Тому найбільш імовірним сценарієм розвитку подій є розвиток договірно-правової бази відносин Росії, Китаю та Індії, з їх найближчими сусідами, що не виключає спроб з їх боку використовувати економічний, соціокультурний і демографічний потенціали при опорі на зростаючу воєнну міць.

Загроза розв'язання воєнної агресії проти Росії, Китаю та Індії буде зберігатися доти, поки здійсню-

ється проект національної ПРО, існує небезпека енергетичної кризи у світі або обвалу долара США. Силові дії можуть бути можливі також внаслідок ослаблення у політичній, економічній і військовій галузях Росії, Китаю та Індії, їх боєздатності під виглядом миротворчості. Головним засобом досягнення воєнно-стратегічної мети війни в майбутні роки

буде проведення всілякого роду таємних, підривних, розвідувальних і спеціальних пропагандистських операцій, локальних війн.

Взагалі основні напрямки розвитку воєнної стратегії за етапами (воєнна небезпека, запобігання війни; воєнна загроза, стримування агресії; збройна боротьба) відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Основні напрямки розвитку воєнної стратегії за етапами

Напрямок розвитку воєнної стратегії за етапами	Воєнна небезпека, запобігання війни	Воєнна загроза, стримування агресії	Збройна боротьба
Воєнно-політична обстановка	компроміс	конфронтація з загрозою застосування ВР	криза збройної конфронтації
Глобалізація економіки і технологій	суперництво за контроль над важливими ресурсами	загострення криз і конфліктів цінностей	збройне захоплення територій і ресурсів
Зміст протистояння	імовірність знищення гіпотетична	взаємний неприйнятний збиток реальний	збройне насильство реальне
Стадії ризику	зародження причини агресії	підвищення реальності війни (ядерної)	війна, воєнний конфлікт
Відношення до воєнної стратегії	абстрактне, протидія	протистояння угруповань військ (сил)	безпосереднє збройне зіткнення
Розвиток протиріч	компроміс без Збройних Сил	готовність до застосування Збройних Сил	способи збройного насильства
Воєнний бюджет країни	виходячи з запобігання війни	виходячи зі стримування агресії	виходячи з потреб війни
Противник	потенційний		реальний
Характер дій Збройних Сил	абстрактний	конкретний	спрямований
Збройні сили (коаліція сил), бойова готовність	режим повсякденної діяльності	заходи щодо воєнної загрози, стримування ПІДВИЩЕНА	збройний захист, відбиття агресії, ВОЄННА ЗАГРОЗА, ПОВНА
Форми і способи застосування Збройних Сил	інформаційні операції проти окремих країн	мережецентричні операції, послідовний вплив на противника	стратегічні операції ЗС

Оперативне мистецтво як самостійна галузь воєнного мистецтва вперше було розроблено в СРСР. Перемога у Другій світовій війні показала, що вона досягається не одним, двома або декількома генеральними боями, а багатьма воєнними кампаніями і операціями. Операції проводяться армією, фронтом, як самостійно, так і спільно.

Форми і способи підготовки і ведення операцій складають предмет оперативного мистецтва. До найважливіших завдань його відносяться визначення замислу операції, планування використання сил і засобів, вибір способів і форм, пов'язаних із застосуванням армій і фронтів, організації оперативної взаємодії різнорідних сил і засобів, що залучаються до участі в операції.

Основні напрямки та тенденції розвитку оперативного мистецтва на суші та морі, в повітрі і космосі відображені в табл. 2.

Тактика (греч. *taktika* – мистецтво побудови військ), теорія і практика бойових дій, охоплює способи і форми підготовки і ведення бою з'єднаннями,

частинами, підрозділами на суші і морі, у повітрі і космосі.

Найважливішими завданнями тактики є: визначення замислу бою, форм і способів його ведення, організація і безперервна підтримка взаємодії родів військ і бойових порядків. Тактика підрозділяється на загальновійськову і тактику кожного виду Збройних Сил і родів військ.

Основні напрямки та тенденції розвитку тактики на суші і морі, в повітрі та космосі відображені в табл. 3.

Тактика знаходиться в залежності від оперативного мистецтва і воєнної стратегії. Оперативне мистецтво визначає тактичні дії, а тактика є засобом для вирішення завдань операції. Результати тактики, у свою чергу, позначаються на вирішенні завдань оперативного і стратегічного значення, збільшуючи або обмежуючи можливості операції і стратегії. Відповідність стратегічних, оперативних і тактичних зусиль – одне з вирішальних умов досягнення перемоги.

Таблиця 2

Основні напрямки та тенденції розвитку оперативного мистецтва

Напрямок та тенденції в сфері боротьби	Протиборство на суші	Протиборство на море	Протиборство в повітрі	Протиборство в космосі
Масштаб операції	спільні повітряні, морські, наземні операції	спільні повітряні, морські операції	повітряно-космічні операції	повітряно-космічні операції
Мета і завдання операції	захоплення території і ресурсів	завоювання переваги на море	завоювання переваги в повітрі	завоювання переваги в космосі
Приведення в готовність до операції	до 30 доби частинами повної готовності і більш частинами кадру	до виходу ударних угруповань у море	до 10 доби – посилення, раптово – черговими силами	КА на орбіті
Підготовка операції	рішення – до доби, план – до 3 доби, підготовка – до 5 доби	підготовка в ході приведення	рішення – до 4-6 годин, план – до доби, підготовка – до 3 доби	рішення – до 4-6 годин, план – до доби, підготовка – до 3 доби
Ведення операції	до 3 доби – найближче завдання, до 10 доби подальше завдання	до досягнення мети операції, систематичні бойові дії	до 3-5 доби при досягненні мети операції, систематичні бойові дії	до досягнення мети операції
Способи ведення операції	послідовний розгром угруповань військ, ракетно-ядерний удар	послідовний (одночасний) розгром угруповань сил, ракетно-ядерний удар	послідовний (одночасний) розгром угруповань сил, ракетно-ядерний удар	боротьба в космосі
Озброєння і військова техніка	танки, ракети, БТР, БМП, стрілецька зброя	авіаносці, ПЛАРБ, есмінці	СА, ТА, ПА, АА, БЛА, КР, КАР, КАБ	КА, БР

Таблиця 3

Основні напрямки та тенденції розвитку тактики

Напрямок та тенденції в сфері боротьби	Протиборство на суші	Протиборство на море	Протиборство в повітрі	Протиборство в космосі
Вид бою	загальновійськовий	морський, десантний, протидесантний	повітряний, проти-повітряний	повітряно-космічний
Мета і завдання бою	захоплення території і ресурсів	завоювання переваги на море	завоювання переваги в повітрі	завоювання переваги в космосі
Приведення з'єднань, частин і підрозділів у готовність до бою	до декількох годин	до виходу з'єднань, частин і підрозділів у море	до декількох годин	КА на орбіті
Підготовка бою	рішення – до декількох годин, план – до 3 доби, підготовка – до 5 доби	підготовка в ході приведення і виходу в море	рішення – до 2-4 годин, план – до доби, підготовка – до 3 доби	рішення – до 2-4 годин, план – до доби, підготовка – до 3 доби
Ведення бою	до 2-6 годин – найближче завдання, до доби подальше завдання	до досягнення мети бою	до години при досягненні мети бою	до досягнення мети бою
Способи ведення бою	послідовна (одночасна) атака й удар військ	послідовна (одночасна) атака й удар сил	послідовний (одночасний) вогонь і удар військ (сил)	боротьба в космосі
Озброєння і військова техніка	танки, ракети, БТР, БМП, стрілецька зброя	авіаносці, ПЛАРБ, есмінці	СА, ТА, ПА, АА, БЛА, КР, КАР, КАБ	КА, БР

Таким чином, розвиток воєнної стратегії, оперативного мистецтва і тактики в сучасних умовах проявляється у формах і способах збройної боротьби, які змінюються в залежності від розвитку озброєння і військової техніки, у принципах застосування

Збройних Сил, у системах, що реалізуються при побудові військ і сил у бойовий порядок для виконання бойових завдань і функцій.

Збройні сили для виконання завдань можуть застосовувати різні види, форми і способи воєнних дій.

Вид – зовнішній обрис, подібних за побудовою та структурою.

Вид воєнних дій (бойових дій) – характер бойових дій, відповідно до мети дій, яка переслідується.

До основних видів воєнних дій, які відрізняються за метою, завданнями, простором і часом, способами виконання завдань, відносяться *оборона і наступ*, а також територіальна оборона, протиповітряна та протиракетна оборона, зенітне ракетне (артилерійське) та винищувальне авіаційне прикриття важливих державних об'єктів і угруповань військ (сил), охорона державних об'єктів, конвоювання, охорона та екстрадиція підсудних, охорона громадського порядку та боротьба зі злочинністю.

Форма – зовнішній контур або вираження чогось (дії); установлений зразок чого-небудь (одяг).

Форма бойових дій – зовнішнє вираження змісту способу бойових дій. Відображає масштаб бойових дій, особливості видів ЗС і родів військ, а також характер бойових завдань. Застосування ЗС у збройній боротьбі здійснюється у формі операцій, боїв, бойових дій, боїв і ударів, бойової та вартової служби.

Спосіб воєнних дій – дії або система дій, що застосовуються при виконанні якоїсь роботи, чого-небудь

Спосіб бойових дій – порядок і тактичні прийоми застосування сил і засобів для вирішення завдань в операції (бою).

Тактичний прийом – це частина способу бойових дій військ (сил).

Основні способи бойових дій: одночасне або послідовне знищення противника (ведення вогню); дії військ (сил) у межах одного або декілька районах бойових дій; зосередження або розосередження зусиль військ (сил); застосування спеціалізованих військ (сил), ін.

Варіант – один або кілька способів, що визначив командир (особа, що приймає рішення).

Виходячи з аналізу воєнно-політичної обстановки у світі загальними напрямками еволюції військового мистецтва в теперішній час є:

удосконалення форм і способів військового мистецтва з урахуванням змін у сучасному світі;

створення теорії підготовки та ведення збройної боротьби в складі коаліційних сил;

розвиток мережецентричних адаптивних структур Збройних Сил;

удосконалення інформаційно-психологічної війни;

перенесення центру збройної боротьби в повітряно-космічну сферу;

розвиток теорії і практики війн із застосуванням роботів;

удосконалення підготовки та ведення миротворчих, антитерористичних операцій.

Висновок

В цілому, запропоновані напрямки та тенденції розвитку воєнного мистецтва залишаються відкриті для уточнення і доповнення, а такій державі як Україна, що дотримується оборонної воєнної доктрини, в сучасних умовах необхідно проводити гнучке стратегічне стримування можливої агресії, гнучку політику і воєнну стратегію, при цьому постійно зміцнювати міць своїх Збройних Сил і підтримувати їх у постійній готовності до застосування за призначенням.

Список літератури

1. Біла книга 2010. Оборона політика України. – К.: МОУ, 2010. – 143 с.
2. Єрмошин М.О. Боротьба в повітрі: навч. посіб. / М.О. Єрмошин, В.М. Федаї. – Х: ХВУ, 2004. – 469 с.
3. Єрмошин М.О. Класифікація воєн XXI века / М.О. Єрмошин // Системи озброєння і військова техніка. – Х.: ХУПС, 2010. – Вип. 1 (21). – С. 6 – 11.
4. Методичні засади обґрунтування раціональних форм та способів застосування угруповань військ (сил). Воєнно-теоретична праця / В.Г. Радецький, І.С. Русак, О.М. Загорка та ін.: за заг. ред. С.О. Кириченка. – К.: НАОУ, 2007. – 15 с.
5. Синтез адаптивних структур системи зенітного ракетно-артилерійського прикриття об'єктів і військ та оцінка її ефективності (теорія, практика, тенденції розвитку): моногр. / А.Я. Торопчин, І.О. Кириченко, М.О. Єрмошин, Г.А. Дробаха, М.П. Доліна. – Х.: ХУПС, 2006. – 360 с.
6. Богданович В.Ю. Теоретичні основи забезпечення національної безпеки України в умовах позаблоковості: моногр. / В.Ю. Богданович, І.С. Романченко, І.Ю. Свида – Львів: АСВ, 2011. – 414 с.
7. Зарубежное Военное Обозрение. – 2009. – № 10. – М.: ФГУП «Издательский дом «Красная звезда». – С. 3-15.

Надійшла до редколегії 20.01.2011

Рецензент: д-р військ. наук, проф. Г.А. Дробаха, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

ОСНОВНЫЕ НАПРАВКИ ТА ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ВОЕННОГО ИСКУССТВА

М.А. Ермошин, В.В. Воронин, М.М. Романюк

В статье рассматриваются основные тенденции развития военного искусства на основе анализа военно-политической обстановки в мире.

Ключевые слова: тенденции развития военного искусства, военная стратегия, оперативное искусство, тактика.

THE BASIC DIRECTIONS AND TENDENCIES OF DEVELOPMENT OF MILITARY ART

М.О. Ermoshin, V.V. Voronin, M.M. Romanuck

In the article examined basic tendencies of development of military art on the basis of the analysis of military political conditions in the world.

Keywords: the tendencies of development of military art, military strategy, operative art, tactics.